

илтифот қилмаганлар. Гарчи қўлларида мол бўлса ҳам, унга хурсанд бўлиб, ором топган эмаслар. Пайғамбарлар ҳалол касб-кор қилиб кун кўрганлар. Хабар яна бундай деб келтирилган:

مَلْعَمَةٌ وَأَمْلَاعٌ إِلَّا هِيَ فَمَنْ مَلْعَمٌ وَنَوْعٌ لِمَنْ دَلَّ

"Дунё малъундир, ундаги бор нарсалар ҳам лаънатланган. Бундан фақат илм ўргатувчи олим ёки илм ўрганувчи талаба мустасно!".

Бундан Аллоҳ таолони зикр қилувчи кимса истисно қилинган ривоят ҳам мавжуд.

Пайғамбар (а.с.)нинг: أَفْرَقَ نَوُكَيْيَ نَازِقًا فَالِدَاكَ - "Фақирлик куфрга яқин тургусидир!" деган гапларининг маъноси мол-дунёдан эмас, балки илмдан ва сабрдан камбағал бўлишлиқдир.

Қадарийлар бандага касб-кор қилиш ва мол-дунё талаб қилиш фарз бўлади, дейдилар.

Аҳли сунна ва-л-жамоат эса: "Агар унинг куч-қуввати бўлса, касб-кор қилиш унга рухсат; агар унинг қуввати бўлмаса, касб қилиш суннат; агар болалари ва оиласи бўлиб, уларга муҳтож бўладиган бўлса, касб-кор қилиш фарздир", дейдилар.

Мутақашшифа ва карромия фирқалари аъзолари эса касб-кор қилишни ҳаром деганлар. Чунки, улар фикрича, Аллоҳ таолога таваккал қилиб яшаш вожибдир. Аллоҳ таолонинг сўзи ҳам бор:

{23} نَبِيٍّ مِّنْكُمْ مُّؤْمِنًا أُولَٰئِكَ وَتَفَهَّمُوا لَلَّيْلَ عَو

"Агар мўъмин бўлсангизлар, Аллоҳга таваккул қилингизлар!" (Моида, 23).

Улар фикрича, касбу кор қилиш мана шу таваккални йўққа чиқаради.

Бундай қилиш мумкин эмас, зотан, Аллоҳ таолонинг ўзи инсонга ўйламаган жойидан ризқу рўзини етказиб туради.

Биз айтамызки, Аллоҳ таолога таваккал қилиш фарзлиги аниқ, бироқ, касб-кор қилиш таваккални асло кетказмайди. Чунки, таваккул қалбнинг сифатларидан биридир. У Аллоҳ таолога суяниш туйғусидир. Ризқни ўз касбу коридан кўриш куфр ва заллат, Аллоҳ таолодан деб билиш эса дин ва шариатдир. Пайғамбар (с.а.в.)дан ривоят қилинган ҳадиси шариф ҳам бунга даллат қилади:

لَعَلَّ أَفْطَعَتْ وَهَلْ أَيْ عَيْلَ عَيْسَ وَهَلْ لَيْسَ مَلْأَنَ عَافَافَ عَيْسَ أَلْأَحَ أَيْ نَدَلَّ بَلَّطَنَ مَ
أَرْتَاكُمُ أَرْخَافُ مَ أَيْ نَدَلَّ بَلَّطَنَ مَ وَرَدَّ بَلَّطَنَ لَيْلَ رَمَقُ لَأكُهُ وَهَجَ وَهَجَ مَ أَيْ قَوْلَ مَوِيَّاءَ رَاجَ
نَ أَبْضَغَ هَلَّ عَ وَهَ وَهَلَّ لَ أَيْ قَوْلَ مَوِيَّاءَ رَاجَ

"Кимки дунёни ҳалол ҳолда, тиланчиликдан сақланган, аҳли оиласига ҳаракат қилган, қўшнисига яхшилик истаган ҳолда талаб қилса, қиёмат кунида юзи худди тўлин ой кечасидаги Ой каби бўлиб келади. Кимки дунёни фахрланиш ва кўпайтириш мақсади билан талаб қилса, Аллоҳ таоло унга ғазабланган ҳолда йўлиқиб, қиёмат кунида маҳшаргоҳга

келади".

Пайғамбар (с.а.в.) хотинлари учун бир йиллик озуқани захира қилиб сақлаб қўйишлари ҳам касб-кор қилиш зарурлигини билдиради. Шунингдек, Аллоҳ таоло бундай деб буюрган:

ضُرِّأَلَانِمٌ كَلَّالَ أَنْجَحُوا مَمَّوْ مُتَبَسَّكَ أَمَّتَ بِيَط نَمَّ أَوْقَفْنَا أَوْنَمَّ نِيْ دَلَّ أَيْ أَيِ
{267}

"Эй, имон келтирганлар! Касб қилган нарсаларингиздан покизаларидан ва сизлар учун ердан ичқариб қўйган ҳосилларимиздан инфоқ-садақа қилиб туринглар!" (Бақара, 267).

Агар касб-ҳунар қилиш ҳаром бўлса, нимага садақа қилишга буюради?! Шунингдек, Аллоҳ таоло закот беришга ҳам буюрган. Агар касб-кор қилиш ҳаром бўладиган бўлса, закот беришга амр қилмаган бўларди.

Ҳалол мол-мулкдан касб-кор қилишнинг ҳаром эмаслигига яна бир далил пайғамбарлар алайҳумуссаломлар таваккал қилиб касбжор қилувчи зотлар бўлганларидир. Чунончи, Одам саловотуллоҳи алайҳи миришкор деҳқон бўлган, Идрис (а.с.) эса тикувчи уста, Нух (а.с.) дурадгор уста, Мусо (а.с.) Шуайб (а.с.) қўлида мардикор, Иброҳим (а.с.) матофуруш баззоз бўлган. Муҳаммад (с.а.в.) эса ватан ва дин учун курашувчи ғозий бўлганлар. Хабарда ривоят қилинишича, "Қиёмат кунида Аллоҳ таоло мени қиличим билан тирилтиради", дейилган. Бир гапларида: "Менинг ризқим найзам сояси остидадир. Кимки менга муҳолиф бўлса, хор ва кичик бўлиб қолсин!" деганлар.

Абу-л-Муин ан-Насафий. Баҳр ал-калом. – Миср: Илмия, 1911. – Б. 55-59.
Таржимон: Ҳамидуллоҳ Беруний.